

טיפולוגיה של ארגומנטים, עמ' 1

מושגי יסוד

S	ארגון היחיד של הפועל עומד
A	ארגון דמוי-פועל של הפועל יוצא
P (O אצל דיקסון)	ארגון דמוי-פגיעה של הפועל יוצא

יחסה בלתי-מוסומנת
יחסה מוסומנת

יחסה המשמשת כורה מילונית (בשפות מסוימות בלי סימן מורפולוגי)
יחסות גרעיניות ("מבנהות") אחרות

יחסות

לא בכל שפה יש יחסות, והקשר בין יחסות לסוגיות של הנושא שאנו דנים בהם בקורס זה הוא שלו. אולם הטיפולוגיה של יחסות נותנת רקע חיוני.

המצב הרגיל הוא שמשמעותם את S ו-A עם היחסה הבלתי-מוסומנת (המכונה באופן מסורת**וומינטיב**) ואת P עם היחסה **המוסומן** (המכונה באופן מסורת**אקווטיב**, היחסת "את" בעברית).

שפות: ערבית, אנגלית, רוסית, יוונית, ערבית, ספרדית, מליאלם, הוואית, לטינית, קצואה, ...

דוגמאות:

(1) **קצואה אימבבורה** (קצואה: אימבבורה, אקוודור)

Juan	aicha- ta	micu- rca.
עבר. 3-	-אכל	אקווטיב -בשר
'חוואן אכל בשר'		

(2) **לטינית** (היהודים-אירופאים<->איטלקית: רומא)

Domin-us	veni- t	.א.	
3יחיד -בא	נוומינטיב -אדון		
'האדון בא'			
Serv- us	domin-um	audi- t	.ב.
3-שווע אקווטיב -אדון	נוומינטיב -עבד		
'העבד שומע את האדון'			

שפה זאת מכונה שפה **וומינטיבית-אקווטיבית**.

לעומת זאת, יש שפות בהן משמעותם את S ו-P ביחסה הבלתי-מוסומנת (מכונה **אבסולוטיב**) ואת A ביחסה מוסומנת (**ארגטיב**).

את הדגם הזה מוצאים בהרבה שפות אוסטרליות (קִיְּרְבֵּל, ולְבִּירִי, דִּיאָרִי, יַדְין, ועוד), שפות אסיקימואיות

טיפולוגיה של ארגומנטים, עמ' 2

(איינואיט, יופיק), בסקית, גאורגיית (גוריינית), אברית, צ'וקצ'י, הינדי-אורדו, טונגית, סמואית, והרבה אחרים.

דוגמאות:

(3) דיירבאל (אוסטרלית < פמה-ניונגנית; חוף קווינסלנד המרכזית, אוסטרליה)

א. Duma   banaga- n^yu

לא. עתיד   -חזר   אבא. אבсолוטיב
'אבא חזר.'

ב. Duma   yabu- nyu   bura- n

לא. עתיד - ראה ארגטיב - אמא אבא. אבсолוטיב
'אמא ראתה את אבא.'

(4) איינואיט גרינלנדית (אסקימו-אלואט>אסקימואית; גרינלנד)

א. Anut-ip   arnaq   taku- vaa.

חיוי. 3. יחיד. 3. יחיד - ראה אישת. אבсолוטיב ארגטיבי - גבר
'הגבר ראה את האישה.'

ב. Anut   autlar- puq.

חיוי. 3. יחיד - החלק. לו גבר. אבсолוטיב
'הגבר החלק לו.'

(5) בסקית (נחשב שפה בלי קרובוי משפחה; Hari הפיירニアם, ספרד וצרפת)

א. Miren-ek   ni   jo   -n   au.

עור - 1. יחיד היכה אני. נומינטיב ארגטיבי - מירן
'מירן היכה אותו'

ב. Miren erori d-   a.

עור - 3. יחיד נפל מירן
'מירן נפל'

(6) אווארית (צפון קווקזיות>dagstanית; דאגסטון, רוסיה)

א. Či   v-   ač? - ula.

הווה - בא - הוא גבר
'הגבר בא.'

ב. Ebél- alda   či   v-   ač-   ula.

הווה - גילה - הוא גבר ארגטיבי - אמא
'אמא מגלה את הגבר.'

שפה כזאת מכונה **ארגטיבית**.

בחלק מהשפות האלה יש ארגטיביות מפוצלת; הכוונה היא שבחלק מהצ"שים יש דגס ארגטיבי ובאחרים יש דגס נומינטיב-אקווטיבי, כפי שדיקsson מתאר. חשוב לציין ששפות אלה, יחסית האקווטיב שונה מיחסת הארגטיב, מה שMOVEDICH שמדובר בשתי יחסות שונות.

כמו כן, משתמשים במושג "שפה ארגטיבית" גם לשפות שאין בהם סימון יחסות אבל במערכת ההסתrema S ו-R-C מהווים קבוצה מנוגדת ל-A. שפות המאייה (צוציל, קקצ'י, וכו') מצויים בקטגוריה הזאת.

טיפולוגיה של ארגומנטים, עמ' 3

Č- i- bat. הlek - אבסולוטיב - היבט 'אני הולך'.	א.	(7) צויל (מאיה; צ'יאפס, מקסיקו)
L - i- s- ma. היכה - ארגטיב 3 - אבסולוטיב 3 - היבט 'הוא היכה לי'.	ב.	
Ta- Ø- h- mah. היכה - ארגטיב 1 - אבסולוטיב 3 - היבט 'אניacha אותו'.	ג.	

מצד שני, בשפות ארגטיביות מסוימות, כגון ואלבורי, יש סימנו ייחודי ארגטיבי אך התאמה נומינטיב-אקווזיטיבי

במספר קטן של שפות, גם A וגם P מקבלים יחס מסומנת (ארגטיב ואקווזיטיב). S יוצא בלתי-מסומן (נומינטיב/אבסולוטיב).

דוגמאות:

Wewúkiye-ne pée- 'wi- ye háama-nm. ארגטיב גבר פרפקטיב -יראה -נושא.3מושג אקווזיטיב -אל 'הגבר יראה באיל'.	א.	(8) נז'ףראס (פוניטית; אידaho, ארה"ב)
Hi- páayn-a háama. גבר פרפקטיב -הגיע -נושא.3 'הגבר הגיע'.	ב.	

Arengke- le aye- nhe ke- ke. עבר- נשך אקווזיטיב -אני ארגטיב -כלב 'הכלב נשך אותו'.	א.	(9) אנז'רבקה (אוסטרלית>פאמה-ניו זילנד>אוראנדיות; חלק דרוםית של הטriotוריה הצפונית, אוסטרליה)
Apwerte- le athe arengke-nhe we- ke. עבר- זרך. על אקווזיטיב -כלב אני.ארגטיב עם -אבנים 'זרקתי אבנים על הכלב'.	ב.	
Arengke nterre- ke. עבר- רץ כלב 'הכלב רץ'.	ג.	

Kaña- ulu kalka- ja t̪iti- naña. נקבה. אקווזיטיב- כלב עבר -היכה ארגטיב -גבר 'הגבר היכה את הכלבה'.	א.	(10) נוקומארה (אוסטרלית>פאמה-ניו זילנד; איזור גבול מערבי בין ניו סאות' ווילו לקובינסלנד, אוסטרליה)
--	----	--

טיפולוגיה של ארגומנטים, עמ' 4

Kana- ia   palu- ja.
עַבְרִי - מֵתֶן נוּמִינְטִיב - גָּבָר
'הגבר מות.'

ב.

שפות כאלה אפשר לכנות **שפות משולשות**.

בקבוצה אחרת של שפות, במיוחד שפות של הפיליפינים, כל רכיב יכול לקבל את היחסה הבלטי-מסומן; הסימון המורפולוגיה בפועל מראה כיצד אלמנט מקבל אותה.

דוגמאות

(11) טגלוג (אוסטרונזית>מלאי-פולינזית>מערבית; הפיליפינים)

- א. Mag- aalis ang   tindero ng   bigas sa   sako para sa   babaе.
    אישה דאטיב בשביל   שк דאטיב   אורז אקווזטיב   חנווני נומינטיב הוציא - פועל
'חנווני יוציאה אורז מה(ה)שк בשביל (ה)אישה'.
- ב. Aalis- in   ng   tindero ang   bigas sa   sako para sa   babaе.
    אישה דאטיב בשビル   שк דאטיב   אורז נומינטיב   חנווני ארגטיב מושא.ישיר - הוציא
'(ה)חנווני יוציאה את האורז מה(ה)שк בשביל (ה)אישה'.
- ג. Aalis- an   ng   tindero ng   bigas ang   sako para sa   babaе.
    אישה דאטיב בשビル   שк נומינטיב   אורז אקווזטיב   חנווני ארגטיב הוציא - עקיף
'(ה)חנווני יוציאה אורז מהשק בשビル (ה)אישה'.
- ד. Ipag- aalis ng   tindero ng   bigas sa   sako ang   babaе.
    אישה נומינטיב   שк דאטיב   אורז אקווזטיב   חנווני ארגטיב הוציא - נהגה
'(ה)חנווני יוציאה אורז מה(ה)שק בשビル האישה'.
- ה. Ipang-aalis ng   tindero ng   bigas sa   sako ang   sandok.
    כף נומינטיב   שק דאטיב   אורז אקווזטיב   חנווני ארגטיב הוציא - כל
'(ה)חנווני יוציאה אורז מה(ה)שק עם הקף'.

שפות כאלה מכונות **שפות מהטוג הפיליפיני**.

לבסוף, יש שפות שלא ממשים S באופן אחד. במקרים זה, אם התפקיד התימי של ה-S הוא פועל הוא מקבל את היחסה של A או מצריך התאמנה כמו A, ואילו אם התפקיד התימי של ה-S הוא נפגע הוא מקבל את היחסה של P או מצריך התאמנה כמו P.

דוגמאות:

(12) מניפוריית (סינו-טיבטית>טיבטו-בורמיית; צפון-מיאנמר הודי)

- א. Thy- eh   celli.
    רץ ארגטיב - אני
    'צתרתי'
ב. Thy sawwi.
    כעס אני
    'כעסטה'

טיפולוגיה של ארגומנטים, עמ' 5

Thy- en ma- bu phuy.

חבט אקזטיב - הוא ארגטיב - אני
'חבטתי בו'.

(13) לקחותה (ס; איזור צפון - ודורות-דקוטה באראה"ב)

Wa- i.

הגי-ichiד. פועל

'הגעתי'

Ma- si'ca.

רע-ichiד. נפגע

'אני רע'

Ma- ya- kte.

הרג-ichiד. פועל-ichiד. נפגע

'אתה הורג אותו'

(14) אצניזית (אוסטרונזית>מלאיו-פולינזית>מערבית; אצ'ה, סומטרה, אינדונזיה)

Gopnyan ka= geu=jak u= keude.

שוק אל הlk 3 כבר הוא

'הוא הלך לשוק'

Gopnyan sakêt= geuh.

3 חוליה הוא

'הוא חוליה'

Ji= kap= keuh.

2 נשות 3

'זה ינשוך אותו'.

שפות כללה מכוונות שפות אקטיביות.

וצעאים

בשפות נומינטיביים-אקווטיביים, נושא (A/S) מקבל את היחסה הבלטני-מסומנת. דרך אחות להבין את המצב בשפות ארגטיביות היא להניח שנושא בשפות כללה הוא P/S. אפשר לפרש את הרעיון זהה בכמה דרכים; הגישה hei מוקדמת הייתה שশפות ארגטיביות כל המשפטים היוצאים הם סבילים, כך שיחסת הארגטיב היא כמו "על-ידי".

אם זה נכון ש-P/S הוא נושא בשפות ארגטיביות, יהיו לו תכונות של נושאים. מחקרים מראים שהוא לא כל כך פשוט.

בחילק מהשפות הארגטיביות, כגון הינדי ובסקייט, תכונות הנושא הן כמו בשפות נומינטיביות-אקווטיביות. בשפות כללה, המחלמות ארגטיביות מורפולוגיות, הנושא הוא A/S ואפשר לראות ביחסה הבלטני-מסומנת תכונות נושא.

בשפות ארגטיביות אחרות, כגון דירบาล ואיינואיט, חלק מתכונות הנושא (אך לא כולם) הן תכונות של P/S. מכיוון שהארגטיביות בשפות אלה מקשרו לתהביר, היא נקראת ארגטיביות תחבירית. אולם, אפילו בשפות עם ארגטיביות תחבירית, אי-אפשר להגיד בפשטות שהנושא הוא P/S.